

A hallgatói mozgalmak születése, értékvilága, hatásai

Bevezetés

A nevelésszociológia, az ifjúságszociológia és az oktatástörténet kutatási eredményeiből tudjuk, a korai egyetemi ifjúsági mozgalmak születését az jellemezte, hogy konkrét sérelmekre közvetlen válaszként indultak ki.¹ A modern hallgatói mozgalmak azonban szélesebb körű társadalmi megmozdulások részeként definiálhatók. Ilyen volt az 19. századi oroszországi diákmozgalom vagy az 1956-os magyar egyetemi ifjúság mozgalma.² Ilyenek voltak a görög műszaki egyetemisták tiltakozásai a hetvenes években, amelyek kiterébélyesedvén a katonai diktatúra összeomlásához vezettek. E körbe tartozik a szerbiai OTPOR, mely a Milosevics-rezsim bukásához vezetett a kilencvenes évek végén.

A fiatalok referenciakerete a világ, ezért a ifjúsági szerveződések nemcsak átszűrnek és értelmeznek a társadalmi valóságot, a társadalmi térből érkező impulzusokat, hanem maguk is formálják azt.

---

¹ A 17. századi La Fleche angol jezsuita kollégiumában történt tiltakozás esetében (egyeseket kizártak, mert tiltakoztak a túl merev, szigorú napirend ellen). Gordon, L. (2000): Student movements. In: Borgatta, E. F. – Montgomery, R. J. V. [szerk.]: *Encyclopedia of Sociology* Vol. 5. New York: McMillan, 3068-3070

² Jancsák Csaba (2016): Az 1956-os forradalom indítószikrája a szegedi MEFESZ. Szeged: Belvedere Meridionale

A diákmozgalmak magukban hordozzák jelentős társadalmi változások elindításának lehetőségét, amennyiben őket egyéb gazdasági, demográfiai és társadalmi erők is támogatják.³

Az ifjúság felsőoktatáshoz való hozzáféréseinek szélesebb lehetőségét, az intézmények hallgatók tömegei számára való megnyílását kísérő jelenség a modern diákmozgalmak megszületése és erősödése. Mindez természetesen következik a felsőoktatás – korszakunkban a 20. században már – évszázados hagyományok övezte mikroklimájából, az Univerzitás szellemiségéből, az intézményi „személyiség”-ből, „campus lét”-et megelőző és az alatti szocializációs folyamatok eredményéből, a felsőoktatásba járók nemzedéki értékvilágából, valamint a közös tapasztalatok és a valóságról a személyekben kialakult mentális kép az egyetemi „értelmező közösségek”⁴ által artikulált közösségi érdekekké válásából.

Az egyetemek hagyományos érték-teremtő funkciója⁵ mellett a könyv által tárgyalt „hosszú 20 században” új kihívások, funkciók és szerepek születtek. Max Weber a múlt század elején az egyetem legfontosabb feladatát így határozta meg: „Az intellektuális becsületesség az egyetlen sajátos erény, amelyet neveléssel ki kell alakítani”⁶ [az egyetemnek]. Ugyanakkor, tárgyalt korszakunkban új szerepelvárások jelentek meg a szaktudományos oktatás és az értelmiségnevelés mellett, a felsőoktatási életszakasz közösség- és kultúrateremtő szerepei, később az egyetemi életforma szolgáltató-

---

³ Gordon, L. 2000

⁴ Kozma Tamás (2004): *Kié az egyetem*. Budapest: Új Mandátum; Pusztai Gabriella (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum; Pusztai Gabriella (2015): Tanulmányi eredményességet támogató tényezők az egyetem falain belül és kívül. In: Pusztai Gabriella és Kovács Klára [szerk] (2015): *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Nagyvárad–Budapest, PARTIUM–PPS–ÚMK. 79–96.

⁵ Newman, John H. (2001): Az egyetem eszméje a tudás célja önmaga. In: Tóth Tamás [szerk.]: *Az európai egyetem funkcióváltozásai*. Budapest: Professzorok Háza, 215-225; Bär, S. (2005): *A céh*. Budapest: Akadémiai Kiadó; Némedi Dénes (2005): *Klasszikus szociológia 1890-1945*. Budapest: Napvilág Kiadó 138-143;

⁶ Weber, Max. (1998) [1918]: A szociológiai és közgazdasági tudományok „értékmentességének” értelme. In: Weber, M.: *Tanulmányok*. Budapest: Osiris, 70-126., 72

si rendszerének (diákszallók, kollégiumok, menzák, diáklubok) kialakítása és működtetése.

E kötetben arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a Római Katolikus Egyház, illetve a brit és az izlandi parlament mellett az emberi civilizáció legtartósabb, legállandóbb intézményeinek sorában az Egyetem intézménye következik, mert „az 1520 óta folyamatosan létező 85 intézmény között 70 egyetem van”⁷ – akkor arra is gondolunk, hogy az egyetemek „állandóságát” a hagyomány (megőrzése) és a modernitás (kihívásaira adott válaszok) együttélése okozta, és e hagyomány/modernitás viszonyrendszer az oktatók és hallgatók alkotta egyetemi közösség értéktranszfer folyamatai által formálódik aképpen, hogy a napi praxis szűrőjén át őrződik meg, illetve értékváltásokon esik át úgy, hogy közösségi vélekedések és az értékorientációk cselekvésmintákat is jelentenek.

A huszadik század első felében szerte Európában, sőt még az olyan fejlett ipari államokban is, mint az USA, az érintett korosztály alig 10%-a járt egyetemre. Ezzel szemben a század végén az érintett korosztály csaknem fele vett részt a felsőoktatásban. Az oktatás tömegessé válásával az egyetemi hallgatók, mint új ifjúsági réteg stratégiai pozícióba került, megjelent az ifjúságcentrizmus⁸, amely komoly erőt jelentett a társadalmi változást elindító tiltakozó mozgalmak tekintetében. Ezzel együtt a történelem íve azt is kirajzolja, hogy az ifjúság a huszadik század második felében miként kerül a társadalmi érdeklődés perifériájáról a centrumba, majd az új évezredben vissza a perifériára.

---

⁷ Kerr, Clark (1982): *The Uses of the University*. Cambridge: Harvard University Press, 152; Berdal, R. (1993): *Public Universities and State Governments: Is the Tension Benign?* In: Berg, C. (ed.): *Academic Freedom and University Autonomy*. Bukharest: UNESCO, 162-172; idézi Hrubos Ildikó (1995): A felsőoktatási rendszer válasza a változó társadalom kihívásaira. <http://www.mtapti.hu/mszt/19954/hrubos.htm> Letöltés: 2018.05.13., 9

⁸ A demográfiai változások következtében a huszadik század második felétől kezdődően az ifjúsági korosztályok a társadalmak legfontosabb csoportjává váltak. Az ifjúság életvilágát meghatározó tényezők között a kitolódó iskolai életrészekkel együtt, az iskolai és a kortárs csoportok véleményformáló hatása is megnövekedett, ezzel együtt megerősödött az ifjúság mintaadó szerepe és közösségi/közéleti aktivitása. Gábor Kálmán (2012): *Válogatott ifjúságpszichológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale

A hatvanas évek közepétől, tehát a modern ifjúságszociológia elindulásától kezdődően a diákmozgalmakat és tagjait célzó empirikus kutatásokból kirajzolódott egy generációs konfliktus, mely során az idősebb generációk példaadó és döntéseket befolyásoló szerepe háttérbe szorult, illetve felerősödött a kortárs csoportok és a tömegmédiá véleményformáló hatása.⁹ A fiatalok ezen nemzedéki szerveződés közben megteremtették a saját példa és eszményképeiket. Az ezredfordulón ezen generációs konfliktus már kevésbé volt jelen, a fiatalok már nem megkérdőjelezték a szülők értékeit, hanem inkább a kortársi értelmező közösségeken átszűrve támogatták, aktualizálták azokat.¹⁰ Az új évezred második évtizedének elején új típusú ifjúsági aktivitások jelentek meg, melyek jellemzően az info-kommunikációs technológiák (mobiltelefon, internet, okostelefon, web2, közösségi oldalak) professzionális használatából, a virtuális ifjúsági közösségek kapcsolati hálójából születtek.

Az aktív participáció – a döntésekbe való bevonódás és szintjei

Ma már tudjuk, hogy egy eleven társadalom létezésének alapfeltétele a polgárok aktív szerepvállalása társadalmi, politikai, kulturális és gazdasági téren egyaránt. Az ifjúság esetében különösen fontos az önkéntes tevékenységekhez köthető szükséges kompetenciák megtanulása. A cél e körben nem csupán a tudás fejlesztése, hanem az aktív polgári szerepre motiválás, annak elsajátítása és gyakorlati

---

9 Mannheim, Karl (1952): *Essays on the Sociology of Knowledge*. New York: Oxford University Press. Feuer, L. S. (1969): *The Conflict of Generations: The Character and Significance of Student Movements*. New York: Basic Books

10 DeMartini, Joseph R. (1985): Change Agents and Generational Relationships: A Reevaluation of Mannheim's Problem of Generations. *Social Forces* 1985/64, 1–16

megtapasztalása¹¹. „A fiatalok aktívan részt akarnak venni az őket körülvevő társadalom életében. Ha őket ebből kizárják, ez egyben azt is jelenti, hogy a demokrácia nem működik megfelelően.”¹²

Az ifjúsági részvételre általánosan négyfokú tipológiát használnak a szakemberek¹³, ezek egyfajta indikátorként jelzéseket is adnak arra vonatkozóan, hogy a felnőtt világ miképpen fordul az ifjúság világa felé, azaz problémaként vagy erőforrásként kezeli az ifjúságot¹⁴. Arnstein tipológiájának része két nem bevonási/bevonódási lépcsőfok, az, amikor a fiatalokat dekorációnak használják, illetve az, amelyik során kiválogatják a döntéshozók számára szép és okos véleményeket és azok megfogalmazóit.

Az első bevonási lépcsőfok az, amikor megkérdezik a fiatalok véleményét és (de) a felnőttek meghozzák a döntéseket. E tevékenység Magyarországon a leggyakoribb „bevonási” modell. A települési és megyei ifjúsági stratégiák megalkotása előtt az adott gyűjtőkörben információs bázist jelentő ifjúságkutatások történnek. A nemzeti ifjúsági stratégiák megírását célja szerint a nagymintás ifjúságkutatás segíti.¹⁵ Noha messzemenően támogatjuk ezt a megismerési módszert, meg kell jegyezzük azt is, hogy ebben az esetben a fiatalok életvilága statisztikai adatok képében rajzolódik ki, ugyanakkor a megkérdezett korosztályba tartozó egyes személyek döntésekbéli aktivitását a modell nem segíti.

A második lépcsőfok az, amikor a döntéseket a felnőttek kezdeményezik, de a fiatalokkal együtt hozzák meg azokat. E tevékenység elvégzésére jöttek/jönnek létre a települési és regionális ifjúsági tanácsok, ifjúsági önkormányzatok, érdekegyeztető fórumok, vagy országos léptékben (a legutóbbi 28 évben) a Magyar

---

¹¹ Siurala, Lasse (2002): *A European framework for youth policy*. Directorate of Youth and Sport, Council of Europe Publishing; Kátai Gábor (2006): *Gondolatok az ifjúsáspolitikáról és eszközeiről*. Belvedere Meridionale, Szeged

¹² Az Európai Tanács 237. határozata, 1992. (Európai Charta a fiatalok részvételéről a helyi közösségek és régiók életében)

¹³ Arnstein, Sherry R. (1969): A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35 (4): 216–224, doi:10.1080/01944366908977225

¹⁴ Ld. Nagy Ádám [szerk.] (2007): *Ifjúságsegítés. Probléma vagy lehetőség az ifjúság?* Belvedere Meridionale – Palócvilág Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó

¹⁵ Ifjúság 2000, 2004, 2008 Magyar Ifjúság 2012, 2016

Gyermek és Ifjúsági Tanács, Országos Gyermek és Ifjúsági Parlament, Gyermek és Ifjúsági Érdekegyeztető Tanács, Nemzeti Ifjúsági Tanács, Gyermek és Ifjúsági Konferencia. E fórumok a legtöbb esetben dekorációként szolgálnak a politikai színpad aktorainak, éppen ezért konstatálható a működésük, sőt érdek- és értékartikulációik hatástalanoknak.

A harmadik bevonódási szinten a fiatalok kezdeményezik és hozzák meg a döntéseket és ők irányítják a megvalósítást is. Erre példaként a 2000–2012 közötti években hazai ifjúsági pályázati forráselosztó rendszer¹⁶ támogatta ifjúsági kezdeményezéseket hozhatjuk, de ilyenek az ifjúsági aktivitások (pl. a villámcsoportok), mozgolódások, mozgalmak (pl. Hallgatói Hálózat). Ezen kulturális-közéleti cselekvésekről a felnőtt világ csak elvétve értesül, szinte kizárólag a provokatív, illetve nemkonvencionális politikai cselekvésminták kerülnek (időszakosan) szélesebb tömeg számára az érdeklődés homlokterébe, közéleti megjelenésük, döntésekre való hatásuk némely esettől eltekintve csekély. Ugyanakkor a politikai szcenárió számára ezen szerveződések esetében a konfliktuskeltő képesség formáló, befolyásoló tényező.¹⁷

A negyedik participáció típus az, amikor a fiatalok kezdeményezik a döntéseket, és (de) a döntéshozatalba bevonják a felnőtteket, akik be is kapcsolódnak. Hangsúlyozandó e kategória jelentőségét, erre egy történelmi példát említünk. Ez az aktív participáció típus valósult meg 1956-ban a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségének, a világháború utáni első alulról építkező független hallgatói mozgalom megalakításakor. Október 16-án és október 20-án a szegedi egyetem nagyelőadójában történt nagygyűlésükkor a hallgatók tanulmányi, majd politikai követelése-

---

¹⁶ Kátai Gábor – Kádár Péter [szerk.] (2006): *Ifjúsági szolgáltatások 2000–2006*. Szeged: Belvedere Meridionale; Jancsák, Csaba – Kátai, Gábor (2013): *Youth Services, Participation of Youth: Youth Policy in Hungary (2006–2012)*. *Belvedere Meridionale* 25 : 4 pp. 88-100. , 13 p. (2013)

¹⁷ Ld. még Szabó Andrea [szerk.] (2014): *Racionálisan lázadó hallgatók II.: Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Szeged–Budapest: Belvedere Meridionale – MTA TK PTI. 111–127; Szabó Andrea (2015): *Az egyetemisták és főiskolások Magyarországon*. Szeged: Belvedere Meridionale.

seket¹⁸ fogalmaztak meg (köztük a szabad, demokratikus választások, az orosz csapatok kivonásának követeléseivel), s az üléseken részt vettek az egyetem egyes oktatói, köztük a jogi kar dékánhelyettese, akit a diákok levezető elnöknek kértek fel, avagy az egyetem rektora, aki az alakuló szövetséget támogató hozzászólást tett. (Jancsák 2016)

Úgy tűnik, fiatalok és az ifjúsággal foglalkozó szakemberek ma már szerte a világon egyaránt megegyeznek abban, hogy az ifjúságnak a döntésekbe való magas szintű bevonása, illetve az alulról építkező ifjúsági képviseleteket jellemző nyitottság, szolidaritás és az autonómia együttes működése óriási erőforrásként szolgálhat egy eleven társadalom létrejöttéhez. Tudjuk, hogy vannak a történelemnek olyan (ritka) pillanatai, amikor a felnőttek partnert látnak az ifjúságban.¹⁹

Autonómia és önkormányzatiság

Az európai demokráciák több évszázados fejlődésének egyik kézzelfogható társadalomszervezési végterméke a szubszidiaritás elvének széleskörű alkalmazása. Az a gondolat, amely szerint a helyi problémákat legjobban az érintettek tudják hatékony önszerveződés révén megoldani, a nyugati demokráciákban általánosan elfogadott gyakorlattá vált. A szubszidiaritás ugyanakkor nem csak és nem elsősorban területi tagolódást, hanem a feladatok ésszerű megosztását is jelenti. Különösen érvényes ez a felsőoktatásra, ahol a hallgatókat érintő kérdések rendezésébe

---

¹⁸ Kiss Tamás a MEFESZ egyik alapítója, arról számolt be, szimbolikus jelentőségűnek érezték akkor azt, hogy a változási javaslatok, szükségletek megfogalmazását, pontokba szedését így kezdték: „Követeljük!” Ld. Jancsák Csaba (2016): *Az 1956-os forradalom indítószikrája a szegedi MEFESZ*. Szeged: Belvedere Meridionale

¹⁹ Ld. Kéri László (1984): Az ifjúság és a politikai változások. *Ifjúsági Szemle* 1984/4.; Szabó Máté (1986): Alternatív társadalmi mozgalmak és reform Magyarországon *Ifjúsági Szemle* 86/6; Szabó Máté (1988): *Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás*. Budapest: Villányi úti könyvek

különböző intézményi formákban egyre bővülő hatáskörrel kerültek bevonásra a diákok.²⁰

A demokratikus intézményrendszerek működésének, működőképességük megőrzésének alapvető eszközei az önkormányzatok. A társadalmi öngazgatás e sajátos szervezeti keretei egyaránt alkalmasak a szakmai és a politikai érdekek és értékek artikulációjára. A kérdések és a problémák felvetésének és rendezésének delegálása úgy az érintettek, mint a központi hatalom szempontjából evidens érdek. A nagy rendszerekben mutatott életképesség és sikeres működés indokolta az önkormányzatiság kialakítását a felsőoktatási intézmények sajátos rendszerében is. Az érdek képviselése, a problémák felvetése, megoldási javaslatok kidolgozása, elfogadása és végrehajtása is olyan feladatok, amelyekkel a leginkább eredményesen a közeget sajátként kezelő diákképviselők tudnak megbirkózni.²¹

A felsőoktatás hallgatói önkormányzatisága napjaink egyik legfontosabb „demokrácia iskolája”. Ez az a színpad, ahol a tagok, tehát a választók és a képviselők, a diákvezérek az előzetes ismeretei, vélekedései, nézetei jártasságokká és készségekké válhatnak. Mindennek alapvető feltétele az egyéni és közösségi aktivitás, az aktív részvétel, amelynek fejlesztése a fiatalok társadalmi integrációjának központi eszköze. A participáció e tanulmány kereteiben a közösség mindennapi életében és döntéseiben való részvételt jelenti, mintsem a pusztá szervezeti tagságot: gondolkodásmód és tevékenység, melyek alapját a társadalmi értékek világa jelenti és a közéleti cselekvésben, cselekvésmintákban érhetőek tetten.

A kötet olvasása során az egykori egyetemi polgárok világába teszünk időutazást. Ezt az életvilágot úgy is nevezzük, hogy ez a

---

²⁰ Itt mondok köszönetet Benked László, Csirke Balázs, Hamvas László, Kádár-Csoboth Péter, Kucséra Tamás Gergely, Ocsovai Tamás, Papp Ferenc, Román István és Vázsonyi Ottó egykori HÖK-vezetőknek a hallgatói önkormányzatiság és a szubszidiaritás témájában folytatott igen tanulságos beszélgetésekért, melyeket a kilencvenes évektől kezdődően több alkalommal folytattunk. Gondolataik segítettek megérteni a rendszerváltás utáni magyar hallgatói mozgalom e fontos alapeszményét.

²¹ Jancsák Csaba (2014a): Álomtalan ébrenlét: A hallgatói önkormányzatiság útja a perifériáról a centrumba és vissza a perifériára In: Szabó 2014. 111–127.

campus-lét időszaka, az egyetemi életszakasz, amely alatt az ifjú egyetemi polgárok ott „élnek” a campuson. A hallgatói öntevékenység kérdéskörét elemezzük a szervezet(ek) történetén keresztül, továbbá a szcenárió aktorainak szerepét, hatását.

A kötetben a felsőoktatás autonómiájának kérdéskörét és a hallgatók demokratikus cselekménymintáinak kérdéskörét járjuk körbe társadalomtörténeti és ifjúságszociológiai aspektusokból. Hangsúlyozzuk, hogy az egyetemeknek egy sajátos mikroklímája van – ezt már nagyon régóta tudja az ifjúságkutatás, melynek figyelmét erre, a diákok aktív közéleti szerepvállalására Magyarországon éppen az 1956-os forradalmat közvetlenül megelőző ifjúsági szerveződés történeti eseménye irányította rá. De – mint látni fogjuk – a legutóbbi száz évben ilyen ifjúsági aktivitás többször is megjelent, majd elveszett és később újra megszületett.

Az egyetemi mozgalmak részben tiltakozó mozgalmak, ezért többnyire időben korlátozottak. Adott a diákstátusz meglehetősen rövid időszaka, ám a mozgalmak még ehhez mérten is rövid lefutásúak. Az ifjúsági mozgalmak történetének és belső mintázatainak mélyebb megértését célzó kutatások során szembesülünk azzal a helyzettel, hogy a diákmozgolóadások, -mozgalmak, -szerveződések, hallgatói demokráciakísérletek igencsak kérészerűek. Ezt konstatálhatjuk a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma (1930–1937) esetében is. Ennek okát részben az alapítók felsőoktatási életútjával (a diplomaszerezéssel és felnőtté válással) magyarázhatjuk. A diákevek viszonylag rövid időszakot, a könyvünk által tárgyalt korszakokban jellemzően 3–5 évet jelentenek egy ember életében. Ugyanakkor ez az életciklus jellemzően egy adott kampuszhoz kötődött. A hallgatók nemcsak a korabeli közlekedési lehetőségek, hanem az anyagi források hiánya okán is hónapokig nem mentek haza, hanem az egyetemi városokban élték a diák- és közösségi életüket. A lokális szervezetek közötti átjárás vagy kapcsolat igen csekély, főként tárgyalt időszakunkban, a tágabban értelmezett negyvenes, ötvenes években, amikor egy személyvonattal a Budapest–Szeged, vagy –Debrecen vonatút több mint négy órás volt (elég ritka menetrend szerint), telefont csak a kiváltságosok birtokoltak, az egyetemi települések közötti baráti kapcsolattartás legin-

kább használt módszere pedig a levelezés volt.²² Mint később láthatjuk ez a – mai szemmel nézve – igen szűk kommunikációs csatorna mégis működött: részben a szóbeli közlések, részben a levelezés által a fontos hírek utat törtek maguknak.²³

A hallgatói mozgalmakról azonban azt gondoljuk, hogy még ehhez mérten is rövid lefutásúak lehetnek. Néhány gondolat ennek lehetséges okairól:

Az úgynevezett liberális asszimiláció. Az uralkodó osztály, a legitim hatalom birtokosai a mozgalom egyes innovatív értékeit beemelik a mainstream áramba, ezáltal a mozgalom egyes követelései megvalósulnak, ugyanakkor más követelései és maga a mozgalom kiüresedik, a mozgalmi egység megbomlik, megjelenik a megalkuvó vs. radikális hasadék.

A partikularitás. Ad hoc, lokális problémákra keresnek válaszokat, ezen kérdések nem szólítanak meg nagyobb – a mozgalmi

---

²² Ugyanakkor a levelek ellenőrzése lehetőséget teremtett az állambiztonsági szerveknek az oktatók-hallgatók közösségeinek és gondolatainak ellenőrzésére, tehát titkos adatgyűjtésre. A mindent ellenőrizni kívánó diktatúra sokszor használta a levéllenőrzést, mint megfigyelési módszert. Esetünkben a rendőrség vagy az államvédelem látókörébe került diák azzal szembesült, hogy leveleit egy levelezőpartnere nem kapja meg (és fordítva), vagy csak elég nagy késéssel érkeznek a levelek; a fiatalok ilyenkor nem fogtak gyanút, de ez a „késés” (a vizsgálati átfutási idő) azt jelentette, hogy anyaggyűjtés kezdődött. Péter László a szegedi egyetem egykori hallgatója, későbbi professzora elmondása szerint 1946 novemberében Jónás Páltól kapott egy „furcsa hangú levelet, hogy leveleimet nem kapta meg”, nem sokkal ezután történt a Péter László magyar–latin–filozófia szakos hallgató vezette Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság nevű (1945–47) diákszervezet belügyminiszteri betiltása, majd közel egy évvel később a vezetők rendőrségi kihallgatása. Jancsák 2016. 21–28. és 60–61. Ugyanez történt később – a hatvanas évek közepén – Horváth Tamás szegedi joghallgatóval és hallgatótársaival, akiket alkotmányjogi témájú levelezésük miatt 1965-ben letartóztatták, majd izgatás vádjával elítélték. Jancsák Csaba (2015): „Próféták”: Hallgatói demokráciakísérlet a hatvanas években. Szegeden. *Belvedere Meridionale* 27. évf. 4. sz. 129–139.

²³ A személyes kapcsolat és a szóbeli közlés a leghitelesebb információforrás volt a diktatúra hétköznapijaiban, amikor az embereknek oda kellett figyelniük, hogy kinek, hol, mit mondanak. A szegedi MEFESZ szervezőinek az október 20-i nagygyűlésen tett felszólalásában Fodor Gábor professzor is javasolta, hogy a megalakulás tényét (a Szervezeti és Működési Szabályzatot) és a követeléseket 1956. október 20–21-én (legépelve) személyesen, kiküldötték útján juttassák el a magyarországi intézményekbe. Jancsák 2016. 35–37, 69–78.

szerveződés szempontjából a kritikus létszámnál nagyobb – tömeget, mely lényeges a hallgatói bázis, a konfliktuskeltő képesség, a lobbierő kialakulása szempontjából, ám ugyanakkor a szerveződés értelmező közösségként, referenciacsoportként (mintaadóként) való megjelenése szempontjából éppen elegendő ez a diákéletforma-centrista közösségi, öntevékeny lét is. Ezt láthatjuk a Kolhoz Kör (ELTE, 1956) esetében.

A történelmi helyzet radikális változása elpusztítja a mozgalom táptalaját, megmérgezi a légkört és az éthosz szétmállik. Ezt láthatjuk a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SzeI, 1941–45) esetében, mely mikroklímáját szétrobbantotta a zsidótörvények megszületése és Magyarország belépése a 2. világháborúba.

A felnőtt társadalom, az államhatalom vagy a történelmi helyzet erőszakos válaszai. Betiltás, adminisztratív eszközökkel való felmorzsolás, továbbá a titkosszolgálatok vagy az erőszakos szervezetek bevetése elsorvasztják a mozgolódást. Ezt láthatjuk a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság (SzeFI, 1945–47) esetében.

A katalizátorszerep és -funkció. A fiatalok által megfogalmazott kérdések és problémák, illetve a megszületett válaszok egyaránt támogatásra találnak a fiatal és a felnőtt társadalomban, és ezzel a mozgalom feloldódik egy generációkon átívelő nagyobb mozgalomban. Ez történik az 1956-os magyar egyetemi ifjúság (MEFESZ) követeléseivel, amelyek október 16-án Szegedről indulva 23-án a forradalom követeléseivé válnak, azután pedig nagy részben a Nagy Imre-kormány „programjává”.

Ifjúsági mozgalmak és a társadalmi innováció

Tarrow értelmezésében a társadalmi mozgalmak egyfajta „szervezett tevékenységként” jelennek meg, amelyek születésükben és formálódásukban a társadalmi jelenre és változására támaszkodnak. Az ifjúsági mozgalmak esetében a mozgalom „átmeneti tagságot jelent, melyet nemzedékként hoznak létre és a státus quo-t

többé-kevésbé meghaladó célokat követ.”²⁴ A hallgatói mozgalmak tehát egyaránt strukturális, és szubkulturális jelenségek, amelyek nemcsak azt tartalmazzák, „amit az emberek tesznek, amikor másokkal konfliktusba lépnek, hanem azt is tudják, miként cselekedjenek és mások milyen cselekvést várnak el tőlük”.²⁵ Ezen szempontokból tehát megközelíthetőek a „szervezeti személyiség” vizsgálata felől.²⁶ A kötet szemléletmódjának alapvetően ez adja nevelésszociológiai hátterét.

Ugyanakkor a társadalmi mozgalmak vizsgálatakor fontos elméleti alapot jelent Merton²⁷ tipológiája, mely szerint a normák és cselekvések közötti konfliktusokat az egyének és közösségek különbözőképpen oldják meg, vagy figyelembe veszik a társadalmi szabályokat (konformizmus), vagy megkerülik illetve elutasítják azokat (nonkonformizmus). Merton alapján kutatásunk során a társadalmilag elfogadott értékeket az azok megvalósulására rendelkezésre álló eszközök korlátozottságának viszonyrendszerében értelmezzük. Az egyetemi hallgatói mozgalmak nemcsak a társadalmi klíma, és az intézményi mikroklíma kereteiben formálódnak, hanem reflektív módon formálják is azt, amikor ezen kereteket tágitják. Az alkalmazkodás típusai szempontjából a kulturális célok és az intézményes eszközök viszonyrendszerében a konformizmus, újítás, ritualizmus, visszahúzóds és lázadás Merton-i kategóriái közül az újítás és a lázadás cselekvésmintái azok, amelyek a mozgalom által kifejezett hatásokat és hatókört a közösségi-közéleti cselekvés jelenidejében felerősítik. Az újítás formálja az értékorientációkat, míg a lázadás átmeneti reakciónak tekinthető, „mely során az egyén megpróbál új célokat és eljárásokat intézményesíteni, hogy azután a társadalom többi tagja is elfogadja”²⁸

Az ifjúságkutatásokból tudjuk vannak pillanatok, amikor a fiatalok maguk fogalmazzák meg a mintáikat, ilyenkor a fiatalok

---

²⁴ Tarrow, Sidney (1998): *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press. 30.

²⁵ Uo.

²⁶ Ld. még Kozma Tamás 2004.

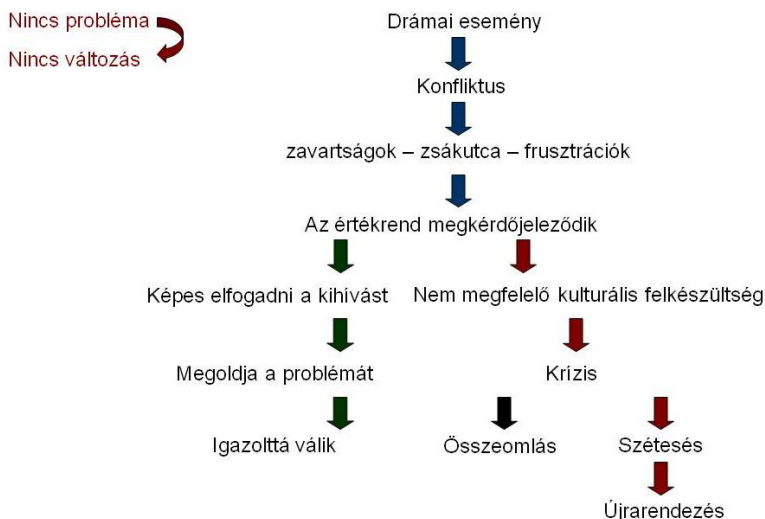
²⁷ Merton, Robert K. (2000): *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó

²⁸ Merton 2000. 86.

értékorientációi (nemzedéki értékválság/értékváltás jelensége) és (közösségi, közéleti, politikai, kulturális) cselekvési mintái eltérnek a hagyományos normáktól.²⁹ A könyvünkben tárgyalt hallgatói mozgalmak fontos nemzedéki mintaadó jelenségekként értelmezhetők.

Merton-i értelemben a hallgatói mozgalmak a társadalmi innováció katalizátorai, indítószikrájává válhatnak. Erre reflektál Rezsőházi Rudolf értékváltás-elmélete³⁰, melyet a következő ábra szemléltet.

Az értékválság/értékváltás modellje

²⁹ Zinnecker, Jürgen (2006): Fiatalok a társadalmi osztályok terében. Új gondolatok egy régi témához. In: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba [szerk.]: *Ifjúság-szociológia*. Szeged: Belvedere Meridionale. 69–95.; Jancsák Csaba (2009): Miért jó a rossz a jóban?: A kétfarkú kutya jelenség megértése felé. In: Biró, István [szerk.]: *Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 3.0*. Szeged: Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ. 29–63.

³⁰ Rezsőházy, Rudolph (2006): *Sociologie des valeurs*. Paris: Armand Colin

Mint látjuk, amikor egy új érték elfogadottá válik vagy egy helyén lévő érték válságba kerül, amikor egy érték megerősödik vagy meggyengül, az a rendszer egészét érinti, s mivel a rendszer egyfajta hierarchiát is jelent, ezért az értékpreferenciák úgynevezett „értéklétrát”³¹ alkotnak.

Az értékrendszer szerveződési módja egyik kultúráról a másikra változik. Egy személynek vagy csoportnak az értékei nem egymás mellett elkülönülten jelennek meg, hanem összefüggésben, egymástól kölcsönös függésben, rendszert alkotva.

Korábban már megfogalmaztuk azon állításunkat, hogy az universitasok belső világában az oktatás-képzés mellett igen fontos nevelési feladatok is zajlanak. Ezek körébe elsősorban a szakemberré nevelést, a személyiségfejlesztést és az értelmiségképzést szokták sorolni. Tárgyunk szempontjából mindezek mellett azonban az értékátadási folyamatok igen fontos tényezők. Az egyetemek hagyományos funkciói közé tartozik az értékkerentés és generációk közötti átadás.³² Értelmezésünkben e két funkció (az oktatás-képzés és a nevelés-értékátadás) a felsőoktatás esetében koegzisztenciaként jelenik meg, a felsőoktatás értékdimenziói az úgynevezett humanista transz-történelmi értékekkel telítettek. Mindez a műveltség/tudás, a gondolat- és szólásszabadság, az empátia, a szolidaritás, a hazaszeretet, a felelősségvállalás értékeinek preferálását jelenti. Ez az érték-együttes a felsőoktatási életszakasz alatt a re-szocializációs folyamat³³ során alakul, megerősödik, a normák belsővé válnak, az értelmiségi identitások formálódnak.

A hazai egyetemista kutatások³⁴ adataiból (melyek Mannheim elmélete³⁵ talaján állnak) azt mondhatjuk, hogy az egyetemi hallgatók alkotják a magyar fiatalok azon csoportját, akik körében a nemzedéki hatás a leginkább tetten érhető, mind az ideológiák, mind pedig az értékek és normák tekintetében.

---

³¹ Rezsóhazy 2006.

³² Ld. Newman 2001.; Kozma 2004.; Bär 2005.; Némédi 2005. 138–143.

³³ Andorka 2006. 566–597.

³⁴ Gábor Kálmán 2012.

³⁵ Mannheim, Karl (1969): A nemzedéki probléma. In: Huszár Tibor – Sükösd Mihály [szerk.]: *Ifjúságszociológia*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 31–68.

Somlai a szocializációról írt művében³⁶ Parsons³⁷ és Habermas³⁸ alapján kifejti, hogy a személyi identitás formálását a szocializáció „úgy éri el, hogy egyrészt értelmezési teljesítményeket nyújt a kultúra elsajátítása révén, másrészt – az értékek belsővé tétele útján – motivál arra, hogy normakonform módon cselekedjünk”.³⁹

Az egyetemek belső világában az universitas szelleme magában hordozza az innováció, újítás és kreativitás posztmaterális értékeit, amely azt is jelenti, hogy az egyetemi mikroklíma a nyitott gondolkodás értékét képviselve támogatja a kérdésekre és kihívásokra való akár non-konform válaszok és akár nem-konvencionális cselekvésminták megszületését. Az egyetemek krédójában az áll, hogy a gondolatok megszületése és megfogalmazása (beleértve a sajátos és különös gondolatok és nézetek születését és megfogalmazását) támogatja az egyetemek legfőbb funkciójának betöltését, meghozza a hozzájárulást a fejlődni képes és eleven társadalom, kultúra, civilizáció létezéséhez.

Mill alapján beszélhetünk olyan haladásról, melyben a viták (is) többletet termelnek, még akkor is, ha az nem jár együtt „a bölcsesség növekedésével.”⁴⁰ Tilly a társadalmi mozgalmak a társadalom és az egyének „természetére” gyakorolt hatását hangsúlyozza.⁴¹ „A részvételi lehetőségek bővítésével, akárcsak az új nyilvános szférák létrehozásával, a viták repertoárjával legitimálják a különböző érdekek megoldását. A nagy (és erős) társadalmi intézményekkel szembeni ellenállás képességét is erősítik.

---

³⁶ Somlai Péter (1997): *Szocializáció. A kulturális átörökítés és társadalmi beilleszkedés folyamata*. Budapest: Corvina

³⁷ Parsons, T. (2000a): A modern társadalmak rendszere. In: Felkai Gábor – Némédi Dénes – Somlai Péter [szerk.]: *Olvasókönyv a szociológia történetéhez. II. Szociológiai irányzatok a XX. században*. Budapest: Új Mandátum. 40-62.; Parsons, T. (2000b): Társadalmi struktúra és anomia. In: Felkai Gábor – Némédi Dénes – Somlai Péter [szerk.]: *Olvasókönyv a szociológia történetéhez II. Szociológiai irányzatok a XX. században*. Budapest: Új Mandátum. 62-91.

³⁸ Habermas, Jürgen (é.n.): *A kommunikatív cselekvés elmélete*. Budapest: ELTE.

³⁹ Somlai 1997. 19.

⁴⁰ Mill, John S. ([1831] 1942): *The Spirit of the Age*. Chicago: University of Chicago Press.

⁴¹ Tilly, Charles (1995): *Popular Contention in Great Britain, 1758–1834*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

A modern társadalomban az ellenállás ritkán ölti fel az olyan drámai konfrontációk köntösét, mint a forradalmak, lázadások és felkelések. A társadalmi mozgalmak ellensúlyozó erők és egyben olyan entitások, amelyek konstruktívan reformálják a politikai kultúrát és a politikaalakítási folyamatot.⁴²

Az utókor számára az ifjúsági mozgalmak vizsgálata azért is fontos hozzáadott értéket képvisel egy adott korszak történéseinek mélyebb megértéséhez, mert ezen mozgalmak egyfajta tükkörként funkcionálnak az osztársadalmi és politikai fejlődés esetében.⁴³ A társadalmi mozgalmak az értelmező közösségek kikristályosodott módon megfogalmazott problémákra nyújtott reflexióiként születnek és „megjelenési formáik is az egészet, annak determinációs struktúráit és mechanizmusait tükrözik”⁴⁴ ezért a hallgatói mozgalmakat Szabó alapján a társadalmi innováció indítoszikráiként értelmezhetjük. „A társadalmi mozgalmak, mintegy »katalizátor funkciót« ellátva, felvetnek olyan problémákat és megoldási módokat a politikai struktúrát illetően, amelyeket a politikai intézményrendszer átvállalhat és reformok révén intézményesíthet”⁴⁵. Ez viszont a kiváltó mozgalmak életvilágát is átalakítja, mert vagy (az új rendszerben való) feloldódáshoz vagy szervezetté (pl. közfeladatot ellátó ’hivatallá’) váláshoz vezethet. Könyvünkben tárgyalt hallgatói mozgalmak utolsó fejezete ezen a hivatali szervezetté válási idővonalon haladt napjainkig, míg a tárgyalt korábbi mozgalmak feloldódtak a történelmi térben, de mintaadó szerepük hatást fejtett ki a későbbi szerveződések születésére, értékvilágára.

---

⁴² Stehr, Nico (2002): *A modern társadalmak törékenysége: tudás és kockázat az információs korban*. [ford. Farkas János] 8. http://www.rezler-foundation.hu/bme/files/egy.doc#_toc520060836 utolsó letöltés: 2008.10.17. 20:58. 128.

⁴³ Szabó Máté (1993a): *Alternatív mozgalmak Magyarországon*. Budapest: Gondolat.; Szabó Máté (1993b): A társadalmi mozgalmak szektora és a tiltakozás kultúra Magyarországon. *Politikatudományi Szemle* 1993/3. 45–70; Szabó Máté (1998): *Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás*. Budapest: Villányi úti könyvek.

⁴⁴ Szabó Máté (1986): *Alternatív társadalmi mozgalmak és reform Magyarországon*. *Ifjúsági Szemle* 86/6 Interneten itt: www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/esemeny.nsf/_Szabó%20Máté.doc Utolsó letöltés 2013.12.09

⁴⁵ Szabó uo.

A közösségi mozgalmi szerveződések történeti szakaszuktól függően céljaikat, motivációjukat és fejlődésüket tekintve sajátos körét alkotják az informális közösségek tágabb halmazának, melyeket a legnagyobb fokú flexibilitás jellemez: maguk a célok, sőt az érték-meghatározások is folyamatosan változ(hat)nak.⁴⁶

Mint láttuk a mozgalmak születésének egyik indítószikráját a társadalmi problémák jelentik, de megerősítő erővel bírhat a problémák forrásaként, okozójaként, a hibás működés üzemeltetőjeként a mozgalom által meghatározott másik csoport, amelytől való (közösségszervező erővel bíró) elhatárolódás a csoport-identifikáció egyik főkomponense, amely az érték- és érdekképviselőlet megszületésének okadó magyarázatát is jelenti.

Az e kötetben szereplő SZEI esetében ez az elhatárolódás⁴⁷ a Turul Szövetségtől, a MEFESZ esetében a Dolgozó Ifjúság Szövetségtől⁴⁸, a hallgatói önkormányzat esetében a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetségtől⁴⁹ történt.

---

⁴⁶ Szabó 1998

⁴⁷ „Bizonyos érdekképviselőket létesítettek ugyan Budapesten, ezek azonban nem tudják intézni, nem tudják megoldani a vidéki problémákat.” Szent-Györgyi Albert interjú Délmagyarország 1940. december 14. 3. „S mert mi nem ragasztottuk ki ezt minden utcáskon és nem üvöltöttük torkunkszakadtából és féltéglával, melletverő hősiességgel, megrágalmaztak minket, hogy nem vagyunk keresztények és magyarok.” [...] „Nem érdekelhet minket, hogy a magyarság mai szellemi vezetői hol, milyen mozgalomban harcolnak, hogy harcolnak egymás ellen is. Mi szintézist akarunk, át akarjuk hidalni az ellentéteket, ha megvan a közös szellemi alap.” [...] „Végre egyszer nem az vezet, akinek legnagyobb a hangja, hanem az, akit erre az ifjúság hivatottnak érez.” [...] „A mi diákegységünk ilyen módon a sajátos egyetemi életnek felvirradását jelenti. Nem akar senkit sem a nemzet közösségéből kiszakítani, de figyelmeztet minden egyetemi polgárt arra, hogy egyetemi éve alatt egyetemi polgár, akinek az egyetemével szemben is kötelességei vannak.” Szegedi Híd (a SZEI lapja) bemutatkozó lapszáma 1941. május. 5-7.

⁴⁸ Az 1956. október 20-án a MEFESZ szervezeti szabályzatának elfogadásakor elhangzottak közül, a szabályzat egyes pontjainak indoklásából idézünk: „A DISZ – tapasztalatunk szerint, melyet maga a DISZ Központi Vezetősége is beismer – elvesztette az ifjúság bizalmát [...] Ezért a XX. kongresszus szellemében egy új, a DISZ-től teljesen független ifjúsági szervezetet hoztunk létre, amely kizárólag a mai egyetemisták és főiskolások érdekeit képviseli.” Közli: Jancsák 2016. 240. „A MEFESZ az egyetemi és főiskolai hallgatók széles tömegeinek szervezete, mely magában foglalja a felsőoktatásban részesülő fiatalok összességét. Szükségünk van egy új szervezetre, amelyik

Bevezető elméleti megjegyzéseink végén szükségesnek látom néhány mondatban a téma historiográfiáját is bemutatni. Az e kötetben érintett időszak társadalmi mozgalmi történetének feldolgozásai sok száz oldalon íródtak a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas években.⁵⁰ Ezen munkák jellemzően kommunista/szocialista ideo-

---

kizárólag a mi sajátos érdekeinket védi. Erre más szervezet nem képes. A DISZ-ben nemcsak az egyetemi ifjúság problémái forognak szőnyegen. Amennyiben tehát például egy ifjúmunkás ügy nagyobb jelentőségű, a mi problémáinkat időben megelőzi. Mi ezt nem minden esetben várhatjuk meg, ha úgy érezzük, hogy sürgős az ügyünk. A DISZ-ben különben is megrendült a bizalom, az új szövetség jelentősége tehát világos.” Közli: Jancsák Csaba [szerk.] (2011): A szegedi szikra. Szeged: Belvedere Meridionale. 91. *„Rajtunk kívül álló szervezet olyan vezetőséggel, amely nemcsak a mi képviselőinkből áll, nem tudja oly nyomatékkal védelmezni a mi érdekeinket, mint mi. Nem vagyunk kisgyerekek, akik nem tudják megállapítani, hogy mi a helyes, mi a helytelen. Tapasztalatunk az, hogy csak azt tudjuk elérni, amiért megharcoltunk, amit magunk kivívtunk.”* Közli: Jancsák 2011. 93.

⁴⁹ *„Volt egy úgynevezett operatív bizottság, amely valamelyik Diákszálláson jött létre és tulajdonképpen egy alternatív diákérvényesítési rendszernek számított a KISZ mellett. A mélyebb ok, ami miatt egyáltalán létre jöhetett a [az 1988-as diák-] sztrájk az volt, hogy voltak legitimnek tekinthető vezetők, voltak koncepciók arra, hogy mit kellene kezdeni a magyar felsőoktatással, illetve a saját környezetünkkel.”* Pikó András interjú 2002. Fejezetek a hallgatói önkormányzati mozgalom történetéből I. rész. Belvedere Meridionale Alapítvány. Az interjút Erhardt Ágoston készítette. Szerkesztette: Jancsák Csaba <https://www.youtube.com/watch?v=P04MIZ8lesM&list=PL4A1176C9FFACB8B1&index=1>

„A Diákszállások elég élesen, keményen bírálták ezt a törvénytervezetet, ami odáig vezetett, hogy noha 1985-ben végül is átment a Parlamenten az Oktatási törvény, és sikerült a diákok, egyetemi, főiskolai hallgatók számára komoly jogosítványokat szerezni. Például abban, hogy szűnjön meg a korábbi Kommunista Ifjúsági Szövetség, a KISZ-hez kapcsolódó hallgatói érdekképviseletnek a monopóliuma, és jöjjön létre a hallgatóknak egy választott, alulról szerveződő, független érdekképviseleti szerveződése. Ezt hívták Hallgatói Önkormányzatnak. [...] A Diákszállásokat a KISZ hívta össze, az akkori KISZ KB szervezte. Meg azt mondtuk, hogy nekünk ne szervezze a KISZ, meg a KISZ KB, meg senki se az életünket, hanem mi magunk ezt fel fogjuk építeni.” Fábry György interjú 2002. Fejezetek a hallgatói önkormányzati mozgalom történetéből II. rész. Belvedere Meridionale Alapítvány. Az interjút Erhardt Ágoston készítette. Szerkesztette: Jancsák Csaba. <https://www.youtube.com/watch?v=qqH3XrJWLog&list=PL4A1176C9FFACB8B1&index=2>

⁵⁰ A korszak első felének összefoglaló műve: Hegyi András (1982): *Haladó ifjúsági mozgalmak*. Szeged: KISZ Csongrád megyei Bizottsága

lógiai alapokon állva, propaganda célokkal születtek, sok esetben manipulatív módon kezelve a történeti valóságot. A kötetben feldolgozott első mozgalom, az 1940-es évek eleji egyetemi hallgatói szervezetet a rendszerváltoztatásig az elhallgatás fala övezte, az 1956-os forradalmi ifjúság tetteiről tilos volt nyilvános térben beszélni, írni, egészen pontosan: csak úgy lehetett, hogy a szerző hangsúlyozta az „ellenforradalmi bűncselekményeket előkészítő”, illetve „elkövető” fiatalok rossz útra tévedését és a résztvevők példás büntetését⁵¹.

1967-ben született művében Molnár János írta le először azt a tévedést, hogy a szervezet az 1945 utáni koalíciós idők ifjúsági szervezetének (Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége) „újjáteremtése” volt.⁵² Ez a helytelen a megállapítás tükröződik a korszak szakirodalmában és a rendszerváltás után született egyes irodalmakban is⁵³. A Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ) 1945. augusztus 12-én a balatonlellei ifjúsági konferencián alakult ernyőszervezet volt, amely nem személyes tagságon alapult.⁵⁴ Ez az ernyőszervezet a MADISZ⁵⁵ kezdeményezésére jött létre.⁵⁶

---

⁵¹ Vö. Molnár János (1967): *Az ellenforradalom Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó és Berecz János (1981): *Ellenforradalom tollal és fegyverrel*. Budapest: Kossuth Kiadó

⁵² Molnár János (1967): *Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban*. A polgári magyarázatok bírálata. Budapest, Akadémiai Kiadó. 37.

⁵³ Vö. Bertényi Iván – Gyapay Gábor (1992): *Magyarország rövid története*. Budapest: Maecenas. 600., Szentirmai László – Ráczné Mojzes Katalin [szerk.] (1999): *A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene*. Szeged: JATE. 27., Romsics Ignác (1999): *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris. 385., Molnár Adrienne – Körösi Zsuzsa – Keller Márkus (2006): *A forradalom emlékezete*. Budapest: 1956-os Intézet. 372., Somlai Katalin (2016): Megmozdul a nép. *A magyar október. A BBC History különszáma*. 10–15. 10.

⁵⁴ Ld. bővebben Micheller Magdolna (1992): *Egyetemisták és a hatalom*. A magyar egyetemi hallgatók és a hatalom viszonya 1945–1957. Szeged, JATE.

⁵⁵ A MADISZ 1944. december 7-én jött létre Debrecenben, Az országos vezetősége 1945. április 23-án Budapesten alakult meg. Vö. Péter László (1969): *Szeged fölszabadulásától az ország fölszabadulásáig*. Időrendi áttekintés. Szeged, Somogyi Könyvtár.

⁵⁶ Csikós József (1979): *Mit kell tudni a magyar ifjúsági mozgalmakról*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó. 60.

Az 1988/89-ben megszületett hallgatói önkormányzati mozgalom története esetében pedig csak néhány, bár igen kiváló elemző tanulmányt olvashatunk, ezek jellemzően politológiai aspektusból vizsgálják a témát, fő fókuszukban a politikai cselekvésminták és a szakmapolitikai hatásaik állnak.⁵⁷ Szükségesnek ítéltük tehát, hogy a mélyebb tudományos megértés céljával bemutassuk, nevelésszociológiai aspektusokból megvizsgáljuk azokat.

---

⁵⁷ Ld. Szabó Andrea – Kucsera Tamás Gergely (2006): *A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története, 1998-2006*. Budapest: HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány; Kucsera, Tamás Gergely – Szabó, Andrea (2009b): Bevezetés helyett – A modern magyarországi hallgatói mozgalomról. In: Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely [szerk.]: *Felsőoktatási Hallgatói Kisköcs*. Budapest: HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány. 8–11.; Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea (2009a): A hallgatói mozgalom fejlődéstörténete. In: Szabó, Andrea – Kucsera Tamás Gergely [szerk.]: *A magyarországi hallgatói mozgalom húsz esztendejéről*. Budapest: HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány. 10–25.; Szabó, Andrea [szerk.] (2014): *Racionálisan lázadó hallgatók II.: Apátia - radikalizmus - posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Budapest–Szeged: MTA TK PTI – Belvedere Meridionale